

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

ЕТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації
до практичних занять для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
денної та заочної форм здобуття освіти за спеціальністю
015« Професійна освіта» (за спеціалізаціями)

Електронний ресурс

УДК 378.02(075.5)
Е 90

Рецензенти:

В. А. Бурбига – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, методики та менеджменту освіти Навчально-наукового інституту «Українська інженерно-педагогічна академія» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

І. О. Степанець – кандидат педагогічних наук, процесор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 11 від 25 червня 2025 року)*

Етика педагогічної діяльності : методичні рекомендації до практичних занять
Е 90 для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної та заочної форм
здобуття освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта» (за спеціалізаціями)
[Електронний ресурс] / уклад. Н. Ю. Шемигон. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна,
2025. – (PDF 27 с.)

Методичні рекомендації для проведення практичних занять з дисципліни
«Етика педагогічної діяльності» спрямовані на теоретичне і практичне опанування
студентами основами педагогічної етики; розвиток умінь щодо здійснення
індивідуальної педагогічної дії на етичних засадах с.)

УДК 378.02(075.5)

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2025
© Шемигон Н. Ю., уклад., 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ №1. Етика педагогічної діяльності як компонент системи загальної етики	6
ПЗ 1-2. Генезис розвитку етико-педагогічних ідей.	6
ПЗ 3. Етичні норми професійної поведінки.	8
ПЗ 4. Структура моральної свідомості особистості педагога.	9
Розділ №2 Моральні проблеми педагогічної діяльності	11
ПЗ 5-6 Моральне самовиховання педагога.	
ПЗ 7. Роль педагогічної етики у реалізації основних прав і свобод учнів.	11
ПЗ 8-9. Характеристика основних суперечностей, що виникають у навчально-виховному процесі.	13
ПЗ 10-11. Особливості етичної поведінки педагога в різних: сферах його сферах його професійних взаємовідносин. Педагогічний такт..	14
ПЗ 12 Педагогічна комунікація як елемент педагогічної етики.	15
ПЗ 13. Професійна етика педагогічного колективу.	17
ПЗ 14-15. Педагогічна етика та технологія вирішення педагогічних конфліктів . Етичні ситуації у педагогічній діяльності.	19
ДОДАТОК А	21
ДОДАТОК Б	22

ВСТУП

Метою вивчення дисципліни «Етика педагогічної діяльності» є набуття знань з основ професійної етики та опанування навичками їх реалізації у майбутній професійній діяльності.

У завданнях, що містяться у методичних рекомендаціях акцентовано увагу на етичних нормах педагогічної діяльності, значну увагу приділено розвитку практичних вмінь вирішення педагогічних ситуацій з опорою на етичні норми, аналізу практичних ситуацій, що виникають загальноосвітніх закладах з токи зору етичних норм. Завдання мають чітке призначення, відповідають конкретному об'єму вивченого матеріалу.

Важливо сформувати у здобувачів освіти такі педагогічні знання та уміння:

- знання з основних категорій етики педагогічної діяльності;
- вміння обґрунтувати головні принципи, норми і функції етики педагогічної діяльності та застосовувати їх на практиці;
- вміння застосовувати навички етичної взаємодії у педагогічній діяльності;
- розвивати у здобувачів освіти моральні професійні якості, необхідні для майбутньої фахової діяльності.

Підготовку до практичних занять варто починати з самостійного ознайомлення з літературними джерелами з метою більш ґрунтовного оволодіння сутністю питань, що розглядаються на практичних заняттях. Бажано розглянути декілька джерел з одного питання, що дозволить співставити різні наукові точки зору на проблему, здійснити аналіз та сформулювати власну точку зору.

Успішність навчальної діяльності на практичних заняттях багато у чому залежить від результатів самостійної пізнавальної роботи здобувачів освіти, їх творчого підходу до вивчення теоретичних та практичних аспектів теми, сформованості загальнонавчальних навичок (підбирати, методично правильно опрацьовувати навчальну та науково-навчальну літературу, інші джерела знань, швидко читати, виділяти головне, коротко та швидко конспектувати, тримати у полі зору значні обсяги інформації), а також загальнотеоретичних умінь (класифікувати і систематизувати інформацію, робити висновки, надавати порівняльні характеристики, висловлювати власне відношення до питання, розв'язувати педагогічні завдання тощо).

Бажаємо успіхів у засвоєнні дисципліни та плідної творчої співпраці на практичних заняттях, у навчальній самостійній та науково-пошуковій діяльності!

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1-2. РОЗВИТОК ЕТИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ

Мета: дослідити розвиток етичних категорій відносно педагогічної діяльності, розглянути філософські засади педагогічної етики.

Рекомендована література:

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. - Львів: Норма, 2005.-С. 344.
2. Дудник Н. Педагогічна етика: навч. посібник . Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – 120 с.- Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7869/1/>
3. Етика. Естетика. Навчально-методичний посібник.-Київ, Центр навчальної літератури., 2020.-С. 340.
4. Педагогічна майстерність. І.А. Зазюн. –Київ. -2008.
5. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія. Навчально-методичний посібник. – Київ. -2008.
6. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога [Текст] : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / Л. Л. Хоружа ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. - Київ : Академвидав, 2012. - 208 с

План:

1. Філософські засади педагогічної етики.
2. Сутність і структура педагогічної етики.
3. Етичні знання як основа формування моральних вчинків.

Самостійні завдання, які студентам треба виконати для підготовки до ПЗ.

- 1.Тезисно викладіть роль і місце педагогічної етики у працях відомих педагогів (Я.А. Коменський, Я. Корчак, Ф.Дистерверг, В.Сухомлинський та інші на ваш вибір).
2. Моральна людина чинить вільно. Чи означає це, що така людина здатна чинити всупереч обставинам, логіці, громадській думці, власним звичкам?

Питання:

1. Філософські засади педагогічної етики.
2. Педагогічна етика в період Відродження та Новий час.
3. Роль і місце педагогічної етики у працях відомих педагогів
4. Розкрийте походження і взаємозв'язок понять "етика", "мораль", "моральність"
5. "Зміст морально-етичних цінностей їх культурний розвиток у соціумі.
6. Сутність і структура педагогічної етики.

7. Функції моралі.

Завдання:

1. Як ви розумієте висловлювання Я.А. Коменського: "Найближча турбота вчителя полягає в тому, щоб захоплювати учнів власним прикладом"?
2. Чи можна стверджувати, що мораль слугує єднанню людей, утвердженню моральної спільності людства? Відповідь обґрунтуйте.
3. *Робота в групах.* Сформулюйте ознаки етичної компетентності педагога.
4. Доведіть соціальну доцільність педагогічної моралі.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3.**ЕТИЧНІ НОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ**

Мета: сформулювати розуміння етичних норм професійної поведінки, морального обов'язку педагога.

Рекомендована література:

1. Бралатан В. П. Професійна етика [Текст] : навч. посіб. / В. П. Бралатан, Л. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко.— Київ : Центр учбової літератури, 2011. — 312 с.
2. Дудник Н. Педагогічна етика: навч. посібник . Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – 120 с.- Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7869/1/>
3. Тофтул М.Г. Етика: підручник для вузів. -2-ге вид., випр., допов. - К.: Академія, 2011. - 437 с
4. Педагогічна майстерність. І.А. Зазюн. –Київ. -2008.
Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія. Навчально-методичний посібник. – Київ. -2008.

План:

1. Загальна характеристика категорій етики.
2. Етичні норми професійної поведінки
3. Моральний обов'язок педагога.

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ

1. Проаналізуйте нормативні вимоги до професійної поведінки педагога в різні соціально-історичні періоди.
2. Виокреміть основні завдання практичної педагогічної етики і запропонуйте шляхи їх реалізації.

Питання:

1. Поняття професійної норми: формалізовані і неформалізовані норми.
2. Специфіка професійної ролі педагога і вимоги до нього.

3. Характеристика загальних і часткових норм педагогічної етики.
4. Сутність рамкових норм: норми-заборони, норми-права, норми-обов'язки.
5. Дайте характеристику основних категорій педагогічної етики.
6. Розкрийте суть поняття "кодекс професійної етики педагога".

Завдання:

1. Визначте функції педагогічної етики.(таблиця 2.1.)

Таблиця 2.1.

<i>Гуманістична</i>	
<i>Регулятивна</i>	
<i>Виховна</i>	
<i>Комунікативна</i>	
<i>Пізнавальна</i>	

2. Заповніть таблицю, в яку будуть занесені ваші професійно-етичні норми і якості.(табл. 2.2.)

Таблиця 2.2.

Я – здобувач освіти	Я – викладач.

3. Приведіть приклади етичних норм зразків.
4. Проаналізуйте загальні та специфічні функції педагогічної моралі

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4 СТРУКТУРА МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА .

Мета: сформувати розуміння структури моральної свідомості педагога; вимоги до професійної поведінки; сформувати розуміння взаємозв'язку принципів педагогічної етики та загальних принципів педагогіки.

Рекомендована література:

- 1.Бралатан В. П. Професійна етика [Текст] : навч. посіб. / В. П. Бралатан, Л. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко.— Київ : Центр учбової літератури, 2011. — 312 с.
2. Лохвицька Л. В. Базові теорії морального розвитку особистості у зарубіжній психології// Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. . Збірник наукових праць . – Випуск 1(46). – Київ, 2015 – С.197-203
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13339/>

3. Мільто Л.О. Методика розв'язування педагогічних задач: Навч. посібник. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Харків: Ранок-НТ, 2004. - 152 с
4. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія. Навчально-методичний посібник. - Київ. - 2008.
5. Педагогічна майстерність. І.А. Зазюн. - Київ. - 2008.

План :

1. Моральна свідомість педагога
2. Вимоги до професійної поведінки сучасного педагога і зміна їх у процесі історичного розвитку суспільства і школи.
3. Принципи педагогічної моралі.

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ

Проаналізуйте, як трансформувалися на протязі ХХ та ХХІ ст. етичні категорії під впливом:

- глобалізаційних та екологічних теорій;
- мобільності людей інтелектуальної праці;
- лібералізації суспільного життя, новітніх технологій навчання;
- нових форм оцінювання знань, дистанційного навчання.

Питання :

1. Розкрийте зміст поняття «моральна свідомість педагога»
2. Проблеми морального розвитку особистості у працях Л. Колберга та Е. Фрома.
3. Охарактеризуйте структуру моральної свідомості педагога
4. Порівняйте принципи педагогічної етики та загальні принципи педагогіки.
5. Охарактеризуйте основні принципи педагогічної етики.

Завдання :

1. Аргументуйте на прикладах чи погоджуєтеся ви з теорією соціального наuczіння моральній свідомості Л.Кольберга. На якій стадії морального розвитку за Л. Кольбергом має бути педагог?
2. Охарактеризуйте у чому полягає амбівалентність моральної самосвідомості педагога, керуючись *рис. 3.1*

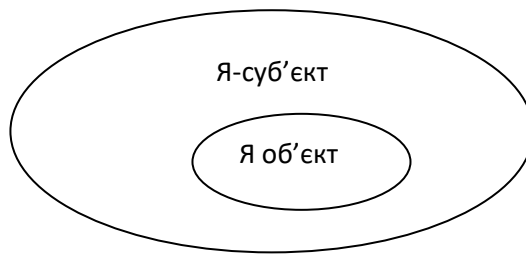

рис. 3.1

РОЗДІЛ №2
МОРАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5-6
МОРАЛЬНЕ САМОВИХОВАННЯ ПЕДАГОГА

Мета: сформувати розуміння важливості саморозвитку у професійній діяльності, сформувати навички здатності навчатися все життя.

Рекомендована література:

- 1.Бралатан В. П. Професійна етика [Текст] : навч. посіб. / В. П. Бралатан, Л. В. Гуцаленко, Н. Г. Здирко.— Київ : Центр учбової літератури, 2011. — 312 с.
2. Лохвицька Л. В. Базові теорії морального розвитку особистості у зарубіжній психології// Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. . Збірник наукових праць . – Випуск 1(46). – Київ, 2015 – С.197-203
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13339/>
- 3.Мільто Л.О. Методика розв'язування педагогічних задач: Навч. посібник. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Харків: Ранок-НТ, 2004. - 152 с
4. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія. Навчально-методичний посібник. –Київ. -2008.
5. Педагогічна майстерність. І.А. Зазюн. –Київ. -2008.

План :

1. Моральний саморозвиток.
2. Я-концепція педагога.
- 3.Сутність морального самовиховання.
4. Роль самовиховання у розвитку особистості.
- 5.Самоаналіз, самооцінка та рефлексія як психологічні основи розвитку педагогічної етики фахівця.

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ

- 1,Підібрати з психолого-педагогічної літератури 2-3 тести на виявлення у себе особливостей сформованості професійно-особистісних моральних якостей.
- 2.Розробити рекомендації для педагога під рубрикою: «Вчитися володіти собою».

Питання :

1. Моральне самовиховання: умови та етапи його здійснення.

2. Розкрийте значення здатності до саморегуляції та самоаналізу у роботі педагога.
3. Визначте роль вміння самопізнання у формуванні професійної майстерності.
4. Моральна людина чинить вільно. Чи означає це, що така людина здатна чинити всупереч обставинам, логіці, громадській думці, власним звичкам? Відповідь обґрунтуйте.
5. Визначте суть поняття «моральний ідеал» його значення для самовиховання.
6. Висловіть своє ставлення до поняття «ефективний педагог». Що Ви думаєте з приводу «Я-концепції» у професійній діяльності педагога?

Завдання :

- 1.Опишіть свій образ у двох варіантах: - Я - реальний (дійсний). - Я - ідеальний (яким би я себе хотів бачити).
2. Складіть рекомендації під рубрикою: «Вчись володіти собою».
3. Складіть перелік своїх позитивних і негативних якостей як майбутнього педагога. Обґрунтуйте свої оцінки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7. РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.

Мета: сформувати вміння застосовувати педагогічні етичні норми під час вирішення педагогічних ситуацій

Рекомендована література:

1. Богач О. Дослідження концепцій розвитку моральної поведінки особистості в світлі основних психологічних підходів <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4582/1/Дослідження%20концепцій%20розвитку%20моральної%20поведінки%20особистості%20в%20світлі%20основних%20психологічних%20підходів.pdf>
2. Лохвицька Л. В. Базові теорії морального розвитку особистості у зарубіжній психології// Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. . Збірник наукових праць . – Випуск 1(46). – Київ, 2015 – С.197-203 <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13339/>
3. Осадченко І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво.//Учитель початкової школи. – 2017.-№7. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13339/Lokhvyts%60ka.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

План:

1. Основні суперечності, що виникають у навчально-виховному процесі.
2. Етичні засади розв'язання педагогічних задач.
3. Моральна оцінка як орієнтир для вибору педагогом професійної поведінки та дії у складних педагогічних ситуаціях.
4. Класифікація типових помилок етико-педагогічної поведінки педагогів.
- 5

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ

Проаналізуйте теорії розвитку дитини (психоаналітична теорія З.Фрейда, теорія психосоціального розвитку Е.Еріксона, когнітивна теорія Ж.Піаже, теорія морального розвитку Колберга та ін.). Доведіть необхідність знань психологічних особливостей розвитку дитини у роботі вихователя

Питання :

1. Розкрийте етичні засади професійної діяльності.
2. Здійсніть класифікацію типових помилок етико-педагогічної поведінки педагогів.
3. Розкрийте суть особистісно-орієнтованої взаємодії вихователя з учнями.
4. Розкрийте шляхи реалізації принципів педагогічної етики у професійній діяльності вихователя.
5. Доведіть соціальну доцільність педагогічної моралі.
6. Як, на Вашу думку, виявляється взаємозв'язок етики і майстерності в діяльності педагога?

Завдання :

1. Проаналізуйте ситуацію з рефлексивної позиції. та можливості її вирішення.

Педагог розподілив учнів на пари й дав їм спільне завдання. Один з учнів каже: «Я з цим недотепою працювати не буду. Дайте мені іншого напарника!» Ваші дії:

- проігноруєте ці слова й дасте змогу учням вирішити все самостійно;
- зробите перерву й поговорите з ним;
- скажете учневі, що він таки працюватиме з цим напарником, тому треба дорослішати й робити те, що кажуть.

Поради щодо вирішення педагогічних ситуацій за Осадченко І. (Осадченко І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво. //Учитель початкової школи. – 2017.-№7. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7386/1/Osadchenko_Inna.pdf)

1. Не втручатися

Що це означає:

Продовжувати заняття у звичний спосіб без втручання в ситуацію; нічого не говорити та не робити для виправлення поведінки.

Як працює:

Якщо ви не звертаєте уваги на поведінку, це дає вам змогу продовжувати заняття і не відволікати всю аудиторію без потреби. Іноді ситуація вирішується без вашого втручання.

Чому важливо:

Цей підхід важливий, коли:

ви вважаєте, що небажана поведінка майже напевне припиниться сама по собі; поведінка нікому не шкодить; немає небезпеки хвильового ефекту (малоймовірно, що інші учні імітуватимуть або повторюватимуть небажану поведінку).

Як це робиться:

Спостерігайте і слухайте. Запитайте себе: «Ситуація поліпшиться чи погіршиться, якщо я не втручатимусь?»

Рекомендації:

Часто учні погано поводяться, аби привернути вашу увагу, і якщо їм вдається, це може підсилити негативну поведінку. Учні підтримують один одного і можуть продовжувати погано поводитись, якщо відчують підтримку одногрупників.

2. Опосередковано припиняти небажану поведінку:

Що це означає?

Невербально дати зрозуміти учневі, що він має припинити поводитися таким чином.

Як працює:

Припиняє негативну поведінку, не порушуючи перебігу заняття.

Чому важливо:

Якщо ви зможете припинити небажану поведінку опосередковано, ймовірність конфронтації чи ворожості буде меншою.

Як це робиться:

Встановіть зоровий контакт. Спокійно підійдіть ближче до учня, який порушує дисципліну.

Рекомендації:

Не варто соромити учня, це рідко допомагає.

Зосередьте увагу на відповідній групі учнів. Уникайте виокремлення «офірного цапа» або лише одного вихованця, якщо до порушення дисципліни

причетні кілька осіб. Не поширюйте провину на інших, якщо насправді винен лише один учень.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8-9

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Мета : вміти визначати та вирішувати основні суперечності, що виникають у навчально-виховному процесі.

Рекомендована література:

1. Блощинська В.А. Етика. Практикум: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 248 с.
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. - Львів: Норма, 2005.-С. 344.
3. . Зязюн І.А. Гуманістична стратегічна теорія і практика навчальною процесу: Спец, випуск // Рідна школа. -2000. -№ 8.
4. Мільто Л.О. Методика розв'язування педагогічних задач: Навч. посібник. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Харків: Ранок-НТ, 2004. - 152 с.

План :

1. Роль і місце вчинку в моральній діяльності педагога.
2. Співвідношення моральних цілей і засобів у педагогічній діяльності.
3. Мотивація і наслідки моральної діяльності педагога.

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ

Проаналізуйте основні вимоги до етичної складової професійної діяльності сучасного педагога у нормативно-правових актах (Закони України “ Про освіту”, “ Про вищу освіту”, “ Національна доктрина розвитку освіти”.

Питання :

1. Основні суперечності, що виникають у професійній діяльності.
2. Визначте етику спілкування та етикет педагогічної діяльності.
3. Дайте визначення поняттю суб'єктивізм педагога, та його вплив на вирішення педагогічних ситуацій.
4. Розкрийте суть поняття "кодекс професійної етики педагога".
5. . Висловіть своє ставлення до проблеми свободи і відповідальності в діяльності педагога.

6. Розкрийте зміст поняття «педагогічний такт» як компонента моральної культури педагога.
7. Розкрийте суть і функції моральних взаємин вихователя з учнями.
8. Розкрийте значення етикету в професійній культурі педагога

Завдання:

1 . Розробка кодексу професійної етики педагога (робота в групах) за напрямками:

- педагог- учень;
- педагог-колеги;
- педагог - адміністрація;
- вчитель-батьки;

Поради щодо вирішення педагогічних ситуацій за Осадченко І. (Осадченко І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво.//Учитель початкової школи. – 2017.-№7. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7386/1/Osadchenko_Inna.pdf)

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10-11.

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ВЧИТЕЛЯ В РІЗНИХ: СФЕРАХ ЙОГО ПРОФЕСІЙНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ

Мета: сформувати практичні вміння взаємодіяти з дотриманням етичних позицій у різних видах взаємодії .

Рекомендована література:

- 1.Лохвицька Л. В. Базові теорії морального розвитку особистості у зарубіжній психології// Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. . Збірник наукових праць . – Випуск 1(46). – Київ, 2015 – С.197-203 <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13339/>
2. Осадченко І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво.//Учитель початкової школи. – 2017.-№7. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7386/1/Osadchenko_Inna.pdf
3. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія. Навчально-методичний посібник. –Київ. -2008.
4. Педагогічна майстерність. І.А. Зазюн. –Київ. -2008.

План :

1. Характеристика сфери суб'єктно-об'єктних взаємин педагога в закладах освіти.
2. Етика спілкування та етикет поведінки педагога.
3. Роль емоцій і почуттів у діяльності педагога та їх корегування.

Питання.

1. Перерахуйте основні елементи етики спілкування вчителя.
2. Перерахуйте зовнішні ознаки етикету педагога.
3. Розкрийте вербальні та невербальні ознаки етичної поведінки щодо колег, учнів.

Завдання :

1. Користуючись науковою літературою , Інтернет ресурсами розробіть стратегії і тактики етично адекватного спілкування з різними учасниками навчально-виховного процес :

вчитель - учень;

вчитель-колеги;

вчитель - адміністрація:

вчитель-батьки.

2. Складіть словник (перелік) Ваших стресових переживань в період навчання у Закладі вищої освіти або школі за такою схемою: "Що у Вас викликає: страх, втому, радість, напруженість, роздратованість, хвилювання, тривожність?"

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12

ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕТИКИ

Мета: сформувати у здобувачів освіти вміння використовувати засоби ефективної комунікації у педагогічній діяльності.

Рекомендована література :

1. Лохвицька Л. В. Базові теорії морального розвитку особистості у зарубіжній психології// Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. . Збірник наукових праць . – Випуск 1(46). – Київ, 2015 – С.197-203
<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13339/>
2. Осадченко І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво.//Учитель початкової школи. – 2017.-№7.
https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7386/1/Osadchenko_Inna.pdf
3. Хоружа Л.Л. Педагогічна деонтологія. Навчально-методичний посібник. –Київ. -2008.
4. Педагогічна майстерність. І.А. Зазюн. –Київ. -2008.

План:

1. Стилі педагогічного спілкування.
2. Мовленнєвий етикет.

3. Принципи педагогічного такту.

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ

Розробіть шляхи і форми професійно-етичного самовдосконалення педагога

Питання :

1. Охарактеризуйте основні стилі педагогічного спілкування
2. В чому полягає багатогранність і поліфункціональність повноцінного педагогічного спілкування?
3. Висловіть своє ставлення до проблеми дистанції в спілкуванні вихователя з вихованцями. Чи потрібна така дистанція? В чому вона повинна виявлятися?
4. Розкрийте суб'єкт-суб'єктний характер педагогічного спілкування.
5. Чи можна вважати педагога з низьким рівнем розвитку емпатії непрофесіоналом? Чому? Відповідь обґрунтуйте
6. Висловіть своє ставлення до наступної тези: "Чи має право педагог на поганий настрій"? Відповідь обґрунтуйте

Завдання :

1 . Користуючись додатком А. проаналізуйте свої ціннісні орієнтації. Це дозволить вам краще зрозуміти свою життєву спрямованість, світогляд, ядро мотивації, ставлення до інших та себе. Цінності поділені на *інструментальні* (цінності-засоби, цінні як засобів, інструментів для досягнення звичайних цілей), та *термінальні цінності* (цінності, цінні самі по собі: самоцінності.).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 13

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ.

Мета: сформулювати уявлення про основи етичної поведінки та норм педагогічного колективу.

Рекомендована література :

1. Блощинська В.А. Етика. Практикум: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 248 с.
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. - Львів: Норма, 2005.-С. 344.
3. . Зязюн І.А. Гуманістична стратегічна теорія і практика навчальною процесу: Спец, випуск // Рідна школа. -2000. -№ 8.

4. Мільто Л.О. Методика розв'язування педагогічних задач: Навч. посібник. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Харків: Ранок-НТ, 2004. - 152 с.

План :

1. Етика взаємовідносин в системі «педагог – педагог».
2. Етика взаємодії з адміністрацією.
3. Етика взаємодії з батьками учнів.

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ. 1.Визначте етичні основи взаємодії педагога з середовищем та що входить в структуру середовища.
2.Проаналізуйте зв'язок між категоріями: мовлення - культура - моральність

Питання :

1. Норми та правила етики ділового спілкування.
2. Дайте характеристику морально-психологічним бар'єрам у спілкуванні педагога з колегами.
3. Розкрийте суть поняття про стандарти загальнопедагогічного професіоналізму.
4. У чому полягає моральний зміст співвідношення цілей і засобів у педагогічній діяльності?
5. Висловіть свою точку зору на таку проблемну тезу: "Чи є право у дорослого ламати моральну природу особистості дитини в ім'я будь-якого морального ідеалу?" Відповідь обґрунтуйте
6. Розкрийте суть проблеми субординації в педагогічному колективі. Чи потрібна вона?
7. Розкрийте чинники, що сприяють задоволеності професіонала своєю роботою стосовно діяльності педагога

Завдання :

Завдання 1. Використовуючи наведений нижче алгоритм. Розробіть етичну поведінку працівників освітнього закладу.

Сучасна наука пропонує певний арсенал заходів для забезпечення етичної поведінки педагогічних працівників в рамках закладу освіти.

1. Розробка етичних нормативів. У наш час в деяких державах робляться спроби створити етичний кодекс педагогічного працівника, закріпивши у ньому основні вимоги і принципи педагогічної діяльності. У рамках конкретного навчального закладу кодекс етики педагогічних працівників має включати основні принципи педагогічної етики, культури

поведінки педагога, взаємин із учнями (студентами) та іншими учасниками навчально-виховного процесу, відповідальність за неетичну поведінку. Україні протягом кількох останніх років у експертному середовищі і навіть на урядовому рівні час від часу обговорюються питання необхідності прийняття офіційного документа, що мав би врегулювати морально-етичні засади діяльності педагогічних працівників. Однак, поки на рівні державних інституцій ці питання залишаються невирішеними, є безліч успішних прикладів закладів вищої і середньої освіти, що затвердили етичні нормативи та впровадили їх у педагогічну практику.

2. Створення етичних структур – різних посад і комітетів, за допомогою яких заклади освіти можуть стимулювати відповідну моральним принципам поведінку співробітників (комітетів з етики, уповноважених з етики тощо). Комітети з етики (уповноважені з етики) можуть утворюватись (призначатись) адміністрацією закладу освіти зі складу співробітників; їх призначення – нагляд за дотриманням педагогічними працівниками етичних принципів та ухвалення рішень у разі виникнення спірних ситуацій.

3. Створення “гарячих ліній” щодо порушення педагогічними працівниками етичних норм. “Гаряча лінія” – це безкоштовна телефонна служба, за якою педагоги, учні, студенти можуть доповісти про сумнівну поведінку, корупційні дії, несправедливе ставлення педагогічного працівника та/або керівника закладу освіти.

4. Навчання етичній поведінці. Сьогодні вивчення курсу професійної етики часто передбачено програмами підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Мета таких курсів – піднести загальну культуру професійної поведінки, посилити етичну спрямованість дій та вчинків педагогів, утвердити моральну відповідальність особистості. **5. Особистий приклад.** Особа, що є моральним авторитетом, формує загальні тренди поведінки у колективі, впливає на мікроклімат взаємин та ступінь етичності вчинків його членів. Приміром, особистий приклад високоетичної поведінки керівника закладу освіти практично завжди спонукає інших педагогічних працівників слідувати новим етичним нормам

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТ 14-15
ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА ТА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРІШЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ . ЕТИЧНІ СИТУАЦІЇ У
ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: ознайомлення здобувачів освіти із організацією та використанням прийомів індивідуальної педагогічної взаємодії

Рекомендована література :

1. Костюшко Ю., СейкоН. Конфлікти в педагогічному процесі та компетентнісні засади їх вирішення// Молодь і ринок, 2021, №7-8. <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/242565/240510>
2. **Осадченко І.** Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво.//Учитель початкової школи. – 2017.-№7. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7386/1/Osadchenko_Inna.pdf
3. Мільто Л.О. Методика розв'язування педагогічних задач: Навч. посібник. - 2-ге вид., переробл. і доп. - Харків: Ранок-НТ, 2004. - 152 с.

План :

1. **Поняття про педагогічний конфлікт**
2. Класифікація прийомів індивідуальної педагогічної взаємодії.
3. Алгоритм вирішення конфлікту за допомогою прийомів індивідуальної педагогічної взаємодії

Самостійне завдання, яке студентам треба виконати для підготовки до ПЗ. Складіть власні правила спілкування викладача зі здобувачами освіти, адміністрацією закладу, колегами.

Питання :

1. Розкрийте зміст поняття «педагогічний конфлікт» та охарактеризуйте його види.
2. Поняття конструктивного та деструктивного конфлікту.
3. Проаналізуйте особливості педагогічних конфліктів та розкрийте шляхи їх подолання.
4. Етапи розвитку педагогічного конфлікту.
5. Розкрийте прийоми індивідуальної педагогічної взаємодії в найбільш типових педагогічних ситуаціях (порушення дисципліни, відмова виконувати завдання і т.д.).

Завдання :

1. Пригадайте будь-яку стресову ситуацію, пов'язану з навчанням. Проаналізуйте її причини, а також способи виходу з неї всіх учасників. Сформулюйте свої рекомендації з оптимального виходу з даної ситуації, з використанням прийомів індивідуальної педагогічної взаємодії, користуючись порадами :

Осадченко І. Розв'язання педагогічних ситуацій – і наука, і мистецтво.//Учитель початкової школи. – 2017.-№7.
https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7386/1/Osadchenko_Inna.pdf

1. Не втручатися

Що це означає:

Продовжувати заняття у звичний спосіб без втручання в ситуацію; нічого не говорити та не робити для виправлення поведінки.

Як працює:

Якщо ви не звертаєте уваги на поведінку, це дає вам змогу продовжувати заняття і не відволікати всю аудиторію без потреби. Іноді ситуація вирішується без вашого втручання.

Чому важливо:

Цей підхід важливий, коли:

ви вважаєте, що небажана поведінка майже напевне припиниться сама по собі; поведінка нікому не шкодить; немає небезпеки хвильового ефекту (малоймовірно, що інші учні імітуватимуть або повторюватимуть небажану поведінку).

Як це робиться:

Спостерігайте і слухайте. Запитайте себе: «Ситуація поліпшиться чи погіршиться, якщо я не втручатимусь?»

Рекомендації:

Часто учні погано поводяться, аби привернути вашу увагу, і якщо їм вдається, це може підсилити негативну поведінку. Учні підтримують один одного і можуть продовжувати погано поводитись, якщо відчують підтримку одногрупників.

2. Опосередковано припинити небажану поведінку:

Що це означає?

Невербально дати зрозуміти учневі, що він має припинити поводитися таким чином.

Як працює:

Припиняє негативну поведінку, не порушуючи перебігу заняття.

Чому важливо:

Якщо ви зможете припинити небажану поведінку опосередковано, ймовірність конфронтації чи ворожості буде меншою.

Як це робиться:

Встановіть зоровий контакт. Спокійно підійдіть ближче до учня, який порушує дисципліну.

Рекомендації:

Не варто соромити учня, це рідко допомагає.

Зосередьте увагу на відповідній групі учнів. Уникайте виокремлення «офірного цапа» або лише одного вихованця, якщо до порушення дисципліни причетні кілька осіб. Не поширюйте провину на інших, якщо насправді винен лише один учень.

Передбачити доцільність «Я-висловлювання» в індивідуальній бесіді зі здобувачем освіти (за проблемою, яку ви обираєте самостійно) і письмово сформулювати його, дотримуючись головних вимог до етичності висловлювання.

2. Для зародження конфліктної ситуації не завжди потрібен сам конфлікт іноді різке слово, відмова - може спровокувати конфліктну ситуацію. Для вирішення поданих ситуацій скористайтесь порадами наведеними у статті :Потоцька Ю.В. Особливості педагогічних конфліктів: шляхи вирішення [Текст] Ю.В. Потоцька // Соціальний педагог. - 2014.- № 3.- С. 49-52

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10265/1/J_Pototskaya_SP_3_IS_UKKUBG.pdf (Додаток Б)

Вправа в групах. Кожній групі пропонується розіграти ситуацію трьома способами:

- Невпевнена відповідь
- Впевнена відповідь
- Агресивна відповідь

Варіанти на групи.

- Учні розмовляють на уроці ...
- Учень відволікається на телефон...
- Учень систематично запізнюється

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Ціннісні орієнтації» Рокича

Ваше завдання обрати цінності по порядку значимості для Вас як принципів, якими Ви керуєтеся у Вашому житті.

Уважно вивчіть таблицю і, вибравши ту цінність, яка для Вас найбільш значима, помістіть її на перше місце. Потім виберіть другу за значимістю цінність і помістіть її слідом за першою. Потім виконайте те ж з усіма рештою цінностями. Найменш важлива залишиться останньою і займе 18 місце.

Розробіть не поспішаючи, вдумливо. Кінцевий результат повинен відбивати Вашу справжню позицію".

Тестовий матеріал

Список А (термінальні цінності):

1. активна діяльна життя (повнота та емоційна насиченість життя);
2. життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом);
3. здоров'я (фізичне і психічне);
4. цікава робота;
5. краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі і в мистецтві);
6. любов (духовна і фізична близькість з коханою людиною);
7. матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних труднощів);
8. наявність хороших і вірних друзів;
9. суспільне покликання (повага оточуючих, колективу, товаришів по роботі);
10. пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальне розвиток);
11. продуктивна життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей);
12. розвиток (робота над собою, постійне фізичне і духовне вдосконалення);
13. розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)
14. свобода (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках)
15. щасливе сімейне життя

16. щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалення інших людей, всього народу, людства в цілому)
17. творчість (можливість творчої діяльності)
18. впевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч; сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності):

1. акуратність (охайність), вміння тримати в порядку речі, порядок у справах;
2. вихованість (гарні манери);
3. високі запити (високі вимоги до життя і високі домагання);
4. життєрадісність (почуття гумору);
5. старанність (дисциплінованість);
6. незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче);
7. непримиренність до недоліків у собі та інших;
8. освіченість (широта знань, висока загальна культура);
9. відповідальність (почуття боргу, вміння тримати своє слово);
10. раціоналізм (вміння тверезо і логічно мислити, приймати обдумані, раціональні рішення);
11. самоконтроль (стриманість, самодисципліна);
12. сміливість у отстаюваннях своєї думки, поглядів;
13. тверда воля (вміння настояти на своєму, не відступати перед труднощами)
14. терпимість (до поглядів і думок інших, вміння прощати іншим їхні помилки та омани)
15. широта поглядів (вміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички)
16. чесність (правдивість, щирість)
17. ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі)
18. чуйність (дбайливість)

Гумор. Легкий і загальнодоступний спосіб. Американські психологи Р. Берон та Д. Ричардсон виокремлюють ще одну здатність гумору – запобігати агресії. На їхню думку, гумор є одним із засобів запобігання агресії, механізм використання гумору може бути такий: «Нас дратує або виводить із себе якась дитина, потім зовсім зненацька вона робить або говорить щось, що нас смішить. Коли це відбувається, наше роздратування, принаймні частково, зникає».

Потоцька Ю.В. Особливості педагогічних конфліктів: шляхи вирішення [Текст] Ю.В. Потоцька // Соціальний педагог. - 2014.- № 3.- С. 49-52

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10265/1/J_Pototskaya_SP_3_IS_UKKUBG.pdf

Визнання, переваг. Реалізується як через слова. Цей спосіб дозволяє непомітно піти конфлікту зі сцени, поступившись місцем доброму відношенню.

Компроміс. Механізм дії: щоб щось отримати потрібно чимось поступитися. Третейський суд. Розрізняють два види: опосередкований (звернення до нормативних документів, творів,) і безпосередній, коли звернення йде до реальної особи. Але необхідно відзначити, що третейським суддею може бути лише авторитетна для обох конфліктуючих сторін особа.

Аналіз. До нього звертаються, коли інші способи не здобули належної дії. Об'єктивний аналіз дозволяє вичленувати структуру і причини конфлікту, визначитися з позицією.

Ультиматум. Пред'явлення рішучих вимог із загрозою вживання заходів в разі відмови («Якщо ти не..., то я буду змушена...»). З деякими учнями не діє жодний метод розв'язання конфлікту із запропонованих. Але ж, по-перше, вчителю потрібно прислухатися до своєї педагогічної інтуїції у вирішенні конфліктів, по-друге, мова не йде про ситуації з дітьми, які мають психічні розлади, по-третє, все ж таки, акцентуючи увагу на рівень вихованості дитини, можна прогнозувати, до яких дій потрібно вдаватися вчителю у конфлікті.

Розрив зв'язків. Єдиний вихід, якщо в конфлікті торкнулися особистих принципів, якими суб'єкт не може поступитися. В нашому повсякденному житті ми досить часто використовуємо «титвердження» та «я-твердження». «Ти-твердження» виступають в ролі амортизатора конфлікту, «я-твердження», навпаки, згладжують конфлікт та мають пом'якшувальну дію на співрозмовника, тому що спираються на особисті почуття та емоції. Порівняйте: «Я дуже хвилююся, коли ти запізнюєшся на перший урок» та «Ти не особливий, щоб запізнюватися на мій урок! Ти і раніше мене підводив». З метою профілактики конфліктів краще використовувати «я-твердження». (Наприклад, «я відчуваю, що..., коли ти, то я почуваюся..., мені неприємно...»).

Досить часто вчитель, даючи вихід своїй емоційній напрузі втрачає контроль. Почуття гніву і навіть страху створюють конфліктну ситуацію. Вибухати або атакувати опонента для того, щоб звільнитися від свого гніву –

це хибний шлях. Краще використати один із методів внутрішньої візуалізації. Працює він наступним чином. Необхідно побачити себе в думках, щось говорючим або за допомогою уяви зробити те, чого вимагають від вас внутрішні почуття. Цей метод може звільнити від негативних емоцій. Можливі варіанти звільнення від гніву за допомогою «заземлення» або «проекції». Для цього необхідно повністю розслабитися, а потім уявити, що ви випромінюєте гнів, яким охоплені, і проектуєте його на екран. Після цього берете променеву гармату та стріляєте в ціль (дає вихід бажанню насильницьких дій). З кожним попаданням ваше роздратування зменшується доки повністю не щезне. Ви можете також уявити учня, який вас роздратував, невеличким на зріст, так, щоб він став малозначущим для вас. Почніть з того, що бачите його своїм співрозмовником. Уявіть його дії та маніпуляції, які вас доводять до сказу. Уявіть, що в ході розмови він зменшується, голос його стає тихішим, і врешті-решт він перетворюється на пил або бруд, на який ви можете з силою наступити. Цим ви зможете в думках поставити опонента на місце та «випустити пару». Використання вищезазначених прийомів дозволить педагогові контролювати свою емоційну сферу та тверезо управляти конфліктом.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Шемигон Наталя Юріївна

ЕТИКА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Методичні рекомендації
до практичних занять для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
денної та заочної форм здобуття освіти за спеціальністю
015« Професійна освіта» (за спеціалізаціями)

В авторській редакції

Підписано до розміщення 25.06.2025. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 1,58. Обсяг 1,106 Мб. Зам. № 264/25.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна